

Az unitárius gimnáziumi vallástanítástanterve.

I. A vallástanítás célja.

A vallástanítás célja az, hogy növendékeink lelkében élő és öntudatos hit fejlődjék, amely jó cse'ekedetekben és a szeretet munkáinak gyakorlásában nyilatkozik meg, hogy tudásukat és erkölcsi-ségüket vallásos szellem hassa át, hogy tiszta világitásban lássák és értsék meg egyházunknak, szertartásainknak és intézményeinknek a krisztusi kereszténységen való nyugvását s ez által vallásunknak buzgó hivei s egyházunknak lelkes tagjai legyenek.

II. A vallástanítás anyaga.

I. osztály heti 2 óra.

a) Izrael népének vallása az ószövetségi könyvek alapján. Bevezetésül általános bibliaismertetés. A megfelelő bibliai helyek olvasása.

b) Egyházi énekek az énekes könyv alapján, értelmezve, könyv nélkül.

II. osztály heti 2 óra.

a) Jézus élete és tanításai az újszövetség alapján. A Máté, Márk és Lukács szerinti evangéliumok olvasása.

b) Egyházi énekek, mint az I. osztályban.

III. osztály heti 2 óra.

a) Keresztény erkölcstan elemei. A vonatkozásban levő bibliai helyek olvasása s egyes szép mondások betanulása.

b) Egyh. énekek, mint az I. osztályban.

IV. osztály heti 2 óra.

a) Unitárius hittan a szertartások ismertetésével. Bevezetésül a különböző vallások rövid ismertetése. Előkészület a konfirmációra. A vonatkozásban levő bibliai helyek olvasása és szép bibliai idézések betanulása. Ezenkívül Pap Domokos „Dávid Ferenc élete“ című művének olvasása.

b) Egyházi énekek, mint az I. osztályban.

V. osztály heti 2 óra.

A keresztény egyház története, tekintettel az unitárius egyház kialakulására. A bibliából az apostolok cselekedeteiről írott könyv s ezen kívül kiváló egyháztörténelmi alakok élete és működésének olvasása.

VI. osztály heti 2 óra.

Az unitárius egyház története, szervezete és alkotmánya. Kiválóbb unitárius férfiak élet- és jellemrajzának olvasása.

VII. osztály heti 2 óra.

Társadalmi erkölcsstan és életfilozófia, a különböző szociális irányok ismertetésével. Pál apostol korintusi leveleinek szebb részei és Channing társadalmi irányú műveinek és Szitnyai Elek „Az életfilozófia problémái“ című művéből megfelelő részek olvasása és értelmezése.

VIII. osztály heti 2 óra.

Unitárius hittan. Hitelveinknek és szertartásainknak történelmi és tudományos megvilágításával. Pál római levelének és „Szabad-
elvi vallásos gondolkodás a XX-ik század kezdetén“, Vallás és szabadság“ című művekből válogatott darabok olvasása és értelmezése.

III. Megjegyzések.

A gimnáziumi vallástanításnak ezen menetében három fokozatot lehet megkülönböztetni, u. m. a bibliai, egyháztörténelmi és az erkölcs-hittani fokozatok.

Ezek a fokozatok megfelelnek a keresztény vallás evolúciójának és a gyermeki lélek vallásos fejlődésének. A bibliai fokozatba az I—IV. osztály, az egyháztörténelmibe az V—VI. és az erkölcs-hittaniba a VII—VIII. osztály van fölvéve. Elvi szempontból kifogás alá csak az eshetik, hogy a bibliai fokozat végén a IV. osztályban már unitárius hittan van felvéve a tervezetbe. Azonban ezt megokolja egyházunkban érvényben levő és eddig helyesnek bizonyult az a gyakorlat, hogy növendékeink ebben a korban konfirmáltatnak, ami szükségessé teszi, hogy hitelveinket és szertartásainkat már itt megismerjék. De másfelől: a IV. oszt. a gimnázium alsó tagozatának a befejezése, amelynek elvégzése után sokan elhagyják a középiskolát. Ezek nem bocsáthatók úgy el, hogy hitelveinkről és szertartásainkról kellőleg tájékoztatva ne lennének.

Az I-ső osztályban bevezetésképpen megismertetendő a biblia s annak beosztása; mert a dolog természete hozza magával, hogy előre megismerjék azt a könyvet, amelynek alapján folytatják tanulmányaikat. De ez az ismertetés nem lehet szakszerű s csupán a gyermeki lélekhez mért általános ismeretek közléséből állhat. Azután az ótestamentum elbeszélő és leíró részletei alapján megvilágosítandó Izrael népének vallása és erkölce, de oly módon, hogy állandóan előtérben legyen az a tudat, hogy itt nem a saját hitünket és erkölcsi felfogásunkat látjuk, hanem a vallásnak egy régi alakját, amely maga is hosszas fejlődésen és tisztuláson ment keresztül.

A II-ik osztályban a Jézus élete és tanításai vannak felvéve az új testamentum alapján. A bibliai képek és történetek sokkal vonzóbbak, ha azok, amint a bibliában is vannak, egy élő személy körül csoportosulnak. Természetesen a szakszerűség és a tudományos kritika itt is mellőzendő, mert a gyermekek fejletlen értelme azt még nem bírja meg. A fő dolog az, hogy lássák a gyermekek, hogy az ószövetségi vallásból miképpen nőtt ki Jézus s miképpen vezette az emberiséget tisztább és fejlettebb vallási fogalmakhoz.

A III-ik osztály már az erkölcsstan keretében a megelőző évben nyert bibliai ismereteknek a mindennapi élet viszonyaihoz való alkalmazását sajátítja el. Mi a teendője annak, aki Jézusnak igaz követője akar lenni? Mit kell tennie szülője, rokona, barátja, hazája és embertársaival szemben?

Az erkölcsi fogalmak megvilágítása után fölemelkedhetik a tanuló a hit tárgyainak az ismeretére. Ez a IV-ik osztály anyaga. Itt már lehet a kijelentéssel kapcsolatosan az eddigi bibliai ismereteket bővíteni és mélyíteni. Itt van helye annak is, hogy a keresztény vallás mellett a többi ókori népek vallásos fogalmaival is nagyjában megismertessük tanulóinkat.

A vallásányítás második foka az V. osztályban a ker. egyház történetével veszi kezdetét. Ennek keretében sok alkalom nyílik láttatni és éreztetni a tanulókkal azt, hogy a keresztényi szellem minő különböző alakokban nyilvánult meg, míg a reformációval rálépett a fokozatos fejlődésnek arra az útjára, amelyen a tudományok és általános műveltség terjedésével lépést tarthat. Az őskereszténység belső életének megvilágítására szolgál itt az apostolok cselekedeteinek az olvasása. De e mellett válogatott egyháztörténelmi olvasmányok útján lehet és kell a történelmi belátást mélyíteni s a vallásos buzgóságot élnkíteni.

Az unitárius egyház történetének, szervezetének és alkotmányának a megismertetése fejezi be a VI. osztályban a történelmi fokot. Főleges, hogy e tárgy fontosságát egyházunk szempontjából külön is kiemeljük. Küzdelmeink és szenvedéseink emlékeinek, fejlődésünk és haladásunk tényezőinek élénk bemutatása alkalmas eszköz arra, hogy az unitárius buzgóságot fokozza s az egyháziás érzést ápolja. Ezeknek termékenyítésére szolgál kiválóbb történelmi alakjaink élet- és jellemrajzának az olvasása.

Az erkölcs- és hittani fokon már e vallástanításnak a mindennapi élettel kell szoros kapcsolatba jönnie. Még pedig a VII. osztályban az által, hogy a korunk társadalmát mozgató szociális eszmék és törekvések megismertetése és mérlegelése által sajátítsák el a tanulók azt a helyes életfilozófiát, amely a szép és jó élet folytatására segíti. Ezt a célt elősegíti a Korintusi levél mellett Channing társadalmi irányú műveinek és Szitnyai említett könyvének olvasása és értelmezése.

Végül a VIII. osztályban az unitárius hittant már a tudomány megvilágításában, más egyházak hittanával való viszonyában apologetikus módon lehet tárgyalni, hogy növendékeink unitárius önérzete kifejlődjék s vallásunk igazságait, célzatát és irányát megértve, azért lelkesülni tudjanak. Itt is a Pál apostol római levelének, valamint a jelzett, újkori vallásos irányú dolgozatok olvasása és értelmezése jó szolgálatot teszen.

Ezen terv megvalósítása érdekében szükséges a vallástani kézikönyvek egy részének kicserélése, illetve bővítése. Ezeken kívül kívánatos egy egyháztörténeti olvasókönyv egybeállítását úgy az egyetemes, mint az unitárius egyháztörténet tanításához.

Az is föltétlenül kívánatos, hogy tanulóink kezébe a teljes biblia ne adassék. Ennek a megokolása ahoz értők előtt főleges. Azonban egy ilyen válogatott szövegből álló bibliának a kiadása a mi viszonyaink között sok nehézséggel járna s annak rövides kiadására nem számíthatunk: azért a ref. egyház által ilyen célból kiadott szemelvényes biblia használandó iskoláinkban is.

Ez a tanterv a nem unitárius középiskolákban tanuló, valamint a polgári fiú- és leányiskolákba járó unitárius növendékek vallásos oktatására is kiterjesztetik. Önként következik, hogy ahol a helyi viszonyok szerint összevont órák tartása válik szükségessé, ott a tanterv a szerint módosul. Azonban ez a módosítás kellő megokolással az E. K. Tanácsnak minden esetben bejelentendő.

Vallástanításunk sikerének azonban legjobb biztosítéka azzal foglalkozó lelkészeink és tanárainknak vallásos hite, ügybuzgósága és jó példaadása. Vallásunk és egyházunk érdekében elvárjuk azért, hogy mint megannyi világító szövétnek, úgy járjanak tanítványaik előtt.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Brassai Sámuel.¹

A szorgalmas szerzőtől két évvel ezelőtt jelent meg még egy könyv Brassairól. Örömmel állapítjuk meg, hogy az első könyvnek általunk felsorolt több hibája és hiánya hiányzik ebből.² Nem új kiadás, hanem új könyv — amint a szerző az előszóban mondja — mely „az elsőnek tévedéseit és hiányait“ pótolni s a Brassai névéhez fűződő eredményeket „az életrajzból (!) akarja magyarázni“; kutatni igyekszik azokat „a feltételeket, melyek az eredményeket létrehozták“, szóval Taine szellemében a környezet hatását, hogyan tükröződik az Brassai lelkében.

Brassainak majdnem egy századot betegő életét s ennek a hosszú életnek gazdag tartalmát két fejezet alá szorítja be. Egyik a fejlődés kora a 30-as évekig, melyet bezár nyomtatásban megjelent első értekezése az esztétikai gyönyörűségről. Másik egész további élete *korhatások* címe alatt. Egy utolsó fejezetben az eredményeket próbálja összefoglalni.

Nem tartjuk helyesnek, hogy Brassai egész életét a korhatások jelszó alá foglalja. Kétségtelenül igaz, hogy Brassai minden önállósága és eredeti s mélyen járó gondolkodása mellett is a korszellem hatása alatt állott. Minden kérdésben állást foglalt, melyet az az eszmékben és mozgalmakban oly gazdag század fölvetett s még pedig többnyire kritikailag. Az is tény, hogy írásaihoz majdnem mindig valamely alkalom, vagy kérdés fölvetődése adta az okot. Az is bizonyos, hogy környezete, olvasmányai hatását a legtöbbször ki tudjuk nyomozni. De mégis épen Brassait, aki több marandó gondolatot termelt s kinek működése a nyelvtudomány terén egyenesen korszakalkotó, a korhatások általános szempontja alá helyezni, nem helyes gondolat.

¹ Fitz József: Brassai Sámuel. Új kiadás. Budapest, 1913. 418. l.

² L. Keresztény Magvető 1911.